

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
SUNUŞ	9
İÇİNDEKİLER	13
KISALTMALAR	23

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMLAR VE İLKELER

1.1. İNSAN HAKLARI VE BAĞLANTILI KAVRAMLAR	25
1.1.1. Hak	25
1.1.2. Hürriyet	25
1.1.3. Ödev	26
1.1.4. İnsan Hakları	29
1.1.5. İnsan Onuru	31
1.1.6. Kamu Hürriyetleri	32
1.1.7. Temel Hak ve Hürriyetler	33
1.2. İNSAN HAKLARININ ÖZELLİKLERİ	34
1.2.1. Doğuştan Kazanma ve Evrensellik	35
1.2.2. Vazgeçilemezlik ve Devredilemezlik	36
1.2.3. Bölünmezlik ve Bağlantılı Olma	36
1.2.4. Eşitlik ve Ayrımcılık Yapmama	37
1.2.5. Katılım	38
1.2.6. Devlete Karşı İleri Sürülebilme	38
1.2.7. Hesap Verebilirlik ve Hukukun Üstünlüğü	41
1.3. İNSAN HAKLARININ SINIFLANDIRILMASI	41
1.3.1. Jellinek'in Üçlü Haklar Sınıflandırması	41
1.3.1.1. Negatif Statü Hakları	42
1.3.1.2. Pozitif Statü Hakları	42
1.3.1.3. Aktif Statü Hakları	43
1.3.2. Kuşaklar Sınıflandırması	43
1.3.2.1. Birinci Kuşak Haklar	43
1.3.2.2. İkinci Kuşak Haklar	44

1.3.2.3. Üçüncü Kuşak Haklar	44
1.3.2.4. Dördüncü Kuşak Haklar	45
1.3.3. Özgürlük, Eşitlik ve Usuli Nitelik Taşıyan Haklar Ayrımı	45
1.3.4. Mutlak Haklar ve Sınırlanabilen Haklar.....	45
1.3.5. Medeni ve Siyasi Haklar ile Ekonomik ve Sosyal Haklar.....	45
1.3.6. Bireysel ve Kolektif Haklar	46
1.3.7. 1982 Anayasasının Sınıflandırması.....	46
1.3.7.1. Kişinin Hakları ve Ödevleri	46
1.3.7.2. Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler	47
1.3.7.3. Siyasi Haklar ve Ödevler	47

İKİNCİ BÖLÜM

İNSAN HAKLARI HUKUKU VE KAYNAKLARI

2.1. İNSAN HAKLARI HUKUKU.....	51
2.1.1. Tanım	51
2.1.2. Tarihi Gelişimi	52
2.2. İNSAN HAKLARI HUKUKU DERSİ.....	55
2.3. KAYNAKLAR	57
2.3.1. Ulusal Kaynaklar.....	59
2.3.1.1. Anayasalar	60
2.3.1.2. Kanun Düzeyindeki Kaynaklar.....	64
2.3.1.3. Kanun Altı Düzeydeki Kaynaklar	65
2.3.1.4. İçtihatlar.....	66
2.3.2. Uluslararası Kaynaklar.....	69
2.3.2.1. Evrensel Kaynaklar: BM Bildirgesi ile Sözleşmeleri.....	71
2.3.2.1.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB)	71
2.3.2.1.2. BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi	76
2.3.2.1.3. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi	78
2.3.2.2. Bölgesel Kaynak: Avrupa Konseyi ve AİHS	84
2.3.2.2.1. Avrupa Konseyi (AK)	84
2.3.2.2.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)	85
2.3.2.3. Diğer Bölgesel Kaynaklar	90
2.3.2.3.1. Amerikan Devletler Örgütü (ADÖ) ve Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi	90

2.3.2.3.2. Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı.....	92
2.3.2.3.3. İslam İşbirliği Teşkilatı ve İİT İnsan Hakları Kahire Bildirgesi	94
2.3.2.4. Ulusüstü Kaynak: Avrupa Birliği ve Temel Haklar Şartı	96
2.3.3. Mahkeme İçtihatları.....	101
2.3.4. Doktrin	103

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNSAN HAKLARI KORUMA MEKANİZMALARI

3.1. ULUSAL MEKANİZMALAR.....	109
3.1.1. Genel Olarak.....	109
3.1.2. Yargı Dışı Mekanizmalar	111
3.1.2.1. TBMM Dilekçe Komisyonu	112
3.1.2.2. Bilgi Edinme ve Değerlendirme Kurulu (BEDK)	114
3.1.2.3. Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK)	116
3.1.2.4. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK)	118
3.1.2.5. Kişisel Verilerin Korunması Kurumu.....	121
3.1.2.6. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu	122
3.1.3. Yargısal Koruma ve Anayasa Mahkemesi.....	123
3.2. ULUSLARARASI MEKANİZMALAR.....	125
3.2.1. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (İHYK).....	127
3.2.2. Sözleşme Organları	127
3.2.2.1. İnsan Hakları Komitesi.....	127
3.2.2.2. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi.....	128
3.2.2.3. Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi (CERD).....	128
3.2.2.4. Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (CEDAW).....	128
3.2.2.5. İşkenceye Karşı Komite (CAT).....	129
3.2.2.6. Çocuk Hakları Komitesi (CRC).....	129
3.2.2.7. Göçmen İşçiler Komitesi (CMW)	129
3.2.2.8. İşkenceyi ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezayı Önleme Alt Komitesi (CPT).....	129
3.2.2.9. Engelli Kişilerin Hakları Komitesi (CRPD).....	129
3.2.2.10. Zorla Kaybetmeler Komitesi (CED).....	129

3.2.3.	BM Şartı Kapsamında Kurulan Organlar	129
3.2.3.1.	Genel Olarak	129
3.2.3.2.	Evrensel Mekanizma: İnsan Hakları Konseyi.....	130
3.2.4.	Bölgesel Mekanizma: Avrupa Sosyal Haklar Komitesi	131
3.2.5.	Bölgesel Mekanizma: İİT Bağımsız Daimi İnsan Hakları Komitesi	131
3.2.6.	Yargısal Mekanizmalar	132
3.2.6.1.	Genel Olarak	132
3.2.6.1.1.	Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu ve Amerikalılararası İnsan Hakları Mahkemesi	132
3.2.6.1.2.	Afrika İnsan ve Halkların Hakları Mahkemesi	134
3.2.6.2.	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM).....	134
3.2.6.2.1.	Genel Kurul	136
3.2.6.2.2.	Bölümler	136
3.2.6.2.3.	Tek Yargıç.....	136
3.2.6.2.4.	Komiteler	137
3.2.6.2.5.	Daireler	138
3.2.6.2.6.	Büyük Daire.....	139
3.2.6.2.7.	Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü	140

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN SINIRLANDIRILMASI

4.1.	1982 ANAYASASI'NIN TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER YAKLAŞIMI	143
4.2.	TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİ KÖTÜYE KULLANMA YASAĞI	143
4.3.	ANAYASA'DA TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN SINIRLANDIRILMASI	144
4.3.1.	Olağan Dönemde Sınırlandırma Rejimi	146
4.3.2.	Olağanüstü Hallerde Sınırlama Rejimi	155
4.3.3.	Yabancıların Sınırlama Rejimi	156
4.4.	AİHS'DE TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN SINIRLANDIRILMASI	157

BEŞİNCİ BÖLÜM

AYM VE AİHM'YE BİREYSEL BAŞVURU

5.1.	ANAYASA MAHKEMESİNE BİREYSEL BAŞVURU	159
5.1.1.	Genel Olarak	159

5.1.2.	Başvurucu.....	162
5.1.3.	Aleyhine Başvuru Yapılan Taraf.....	164
5.1.4.	Bireysel Başvurunun Koşulları.....	164
5.1.4.1.	Ortak koruma alanındaki bir hakkın ihlal edilmiş olması	164
5.1.4.2.	İhlalin Kamu Gücü Tarafından Yapılmış Olması.....	165
5.1.4.3.	İdari ve Yargısal Başvuru Yollarının Tüketilmiş Olması.....	166
5.1.4.4.	Başvurucunun Güncel ve Kişisel Bir Hakkının Doğrudan Etkilenmiş Olması.....	170
5.1.4.5.	Başvurunun Önemli Olması, Başvuranın Önemli Bir Zarara uğramış olması.....	172
5.1.4.6.	Başvurunun Açıkça Dayanaktan Yoksun Olmaması	174
5.1.4.7.	Başvurunun Kanun Yolunda Gözetilmesi Gereken Hususlara Dair Olmaması.....	176
5.1.4.8.	Başvurunun zaman bakımından mahkemesinin yetkisi içinde olması	176
5.1.4.9.	Başvurunun Otuz Gün İçinde Yapılmış Olması	177
5.1.4.10.	Başvuru Hakkının Kötüye Kullanılmaması	178
5.1.5.	Başvuru Formunun Hazırlanması	179
5.1.6.	İnceleme Usulü.....	180
5.1.7.	Bireysel Başvuru Sonucu Verilecek Kararlar.....	182
5.1.7.1.	İhlal kararı	182
5.1.7.2.	Düşme Kararı.....	183
5.1.7.3.	Ret kararı.....	184
5.1.7.4.	Hükmün tartzihini ve maddi hataların düzeltilmesi	184
5.1.7.5.	Pilot Karar Usulü	184
5.1.8.	Bireysel Başvuruya İlişkin İçtüzük Kuralları	186
5.2.	AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİNE BİREYSEL BAŞVURU	188
5.2.1.	Bireysel Başvuru Hakkına Sahip Olanlar (Davacı Sıfatı).....	189
5.2.2.	Başvurucun Mağdur Olma Şartı	190
5.2.3.	Aleyhine Başvuruda Bulunulan -Davalı- Taraf.....	192
5.2.4.	Yargılama Usulü	193
5.2.5.	Kabuledilebilirlik Koşulları ve İncelemesi	194
5.2.5.1.	İç Hukuk Yollarının Tüketilmesi Koşulu	195
5.2.5.2.	Başvurucunun Önemli Ölçüde Zarar Görmüş Olması	200
5.2.5.3.	Kesin Kararı Takiben Dört Ay İçinde Başvuru Koşulu	202

5.2.5.4.	Başvurunun Anonim Olmama Koşulu	203
5.2.5.5.	Mükerrer Başvuru	203
5.2.5.6.	Başvurunun Sözleşmenin Hükümleri ile Bağdaşmaz Olmaması Koşulu	204
5.2.5.7.	Başvurunun Açıkça Temelsiz Olmaması Koşulu	205
5.2.5.8.	Açık veya Görünür Bir İhlalin Bulunmaması.....	206
5.2.5.9.	Her Hangi Bir Keyfilik veya Adil Yargılanma İlkesine Aykırılık İşareti Bulunmaması	207
5.2.5.10.	Kanıtlanamamış Şikâyetler: Delil Yokluğu	209
5.2.5.11.	Karmaşık veya Zorlama Şikâyetler	209
5.2.5.12.	Başvuru Hakkının Kötüye Kullanılması	209
5.2.6.	Kabuledilebilirlik İncelenmesinin Sonuçlanması	210
5.2.6.1.	Kabuledilmezlik Kararı	210
5.2.6.2.	Kabuledilebilirlik Kararı	210
5.2.6.3.	Kayıttan Düşürme Kararı.....	211
5.2.7.	Dostane Çözüm	211
5.2.8.	Esas Hakkında İnceleme.....	212
5.2.8.1.	Yazılı Usul	212
5.2.8.2.	Sözlü Yargılama Evresi	214
5.2.8.3.	Geçici Önlem Kararları	214
5.2.8.4.	Büyük Daire Lehine Görevsizlik.....	217
5.2.8.5.	Üçüncü Tarafın ve İnsan Hakları Komiserinin Müdahalesi	217
5.2.8.6.	Pilot Karar Usulü	218
5.2.9.	Yargılamanın Sonuçlanması: Sonkararlar.....	220
5.2.9.1.	İhlâl Kararı.....	220
5.2.9.2.	Adil Karşılık Talepleri Konusundaki Karar	221
5.2.9.3.	Kayıttan Düşürme Kararı.....	224
5.2.9.4.	Büyük Daireye Gönderme.....	224
5.2.9.5.	Karar Vermeye Yer Olmadığı	225
5.2.10.	Kararın Kesinleşmesi	225
5.2.11.	Kararın Şekli, Dili ve Tebliği	225
5.2.12.	Kararların Bağlayıcılığı.....	226

ALTINCI BÖLÜM**ORTAK KORUMA ALANINDAKİ HAK VE HÜRRİYETLER**

6.1. YAŞAM HAKKI	229
6.1.1. Genel Olarak.....	230
6.1.2. Devletin Yaşama Hakkını Koruma Yükümlülüğü	231
6.1.3. Ölüm Cezası ve Yaşam Hakkının Ülke Dışı Uygulaması	231
6.1.3.1. İnsanlık dışı bir muamele bir muamele olarak ölüm cezası.....	231
6.1.3.2. Sözleşmenin ihlali olarak ölüm cezası.....	232
6.1.4. Sağlık Hizmetleri.....	234
6.1.5. Sağlıklı Bir Çevrede Yaşama Hakkı.....	236
6.1.6. Güvenlik Güçlerinden Kaynaklanan Ölüm Vakalarında Etkili Soruşturma Yükümlülüğü.....	238
6.2. İŞKENCE, İNSANLIK DIŞI VEYA ONUR KIRICI MUAMELEYE TABİ TUTULMAMA HAKKI	245
6.2.1. Genel Olarak.....	245
6.2.2. Üçüncü Madde Kapsamına Giren Muameleler	247
6.2.3. Kötü Muamele İddialarının Kanıtlanması.....	248
6.2.4. Devletin Yükümlülüğü	249
6.2.5. İşkence ve Kötü Muamele Tehlikesi Halinde Ülkeden Uzaklaştırılmama Hakkı.....	250
6.3. KÖLELİK VE ZORLA ÇALIŞTIRMA YASAĞI	255
6.3.1. Kölelik ve Kulluk	256
6.3.2. Zorla veya Mecburî Çalıştırma.....	260
6.3.2.1. Hükümlülerin Zorla Çalıştırılması	261
6.3.2.2. Askerlik veya Yerine Başka Bir Görev.....	261
6.3.2.3. Olağanüstü Durum.....	261
6.3.2.4. Vatandaşlık Görevleri.....	261
6.4. HÜRRİYET VE GÜVENLİK HAKKI	264
6.4.1. Genel Olarak.....	265
6.4.2. Özgürlükten Yoksun Bırakma	266
6.4.3. Kişi Özgürlüğünden Yoksun Bırakılma Nedenleri	267
6.4.3.1. Mahkûmiyet Sonrası Tutuklama	268
6.4.3.2. Yakalama ve Tutuklama	268
6.4.3.3. Küçüklerin Islahı	270
6.4.3.4. Tedavi, Eğitim ve Islah Amaçlı Tedbirlerin Alınması.....	270

6.4.3.5. Usulüne Aykırı Olarak Ülkeye Girenlerin ve Suçluların Geri Verilmesi	271
6.4.4. Kişi Özgürlüğü ve Güvenliğinden Yoksun Bırakılanların Hakları.....	273
6.4.4.1. İsnadı (Yakalamanın Niteliği ve Nedenini) Öğrenme Hakkı	273
6.4.4.2. Makul Süre İçinde Yargılanma Hakkı	274
6.4.4.3. Teminatla Salıverilme Hakkı	275
6.4.4.4. Hemen Hâkim Önüne Çıkarılma Hakkı.....	276
6.4.4.5. Başvuru (Habeas Corpus) Hakkı.....	278
6.4.4.6. Tazminat İsteme Hakkı	279
6.4.4.7. İnsanlık Onuruna Uygun Koşullarda Tutulma Hakkı	280
6.5. ADİL YARGILANMA HAKKI	285
6.5.1. Genel Olarak	285
6.5.2. Silahların Eşitliği İlkesi	288
6.5.3. Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı.....	288
6.5.4. Yargılamanın Makul Süre İçinde Sonuçlandırılması	290
6.5.5. Yargılamanın Açıklığı.....	291
6.5.6. Mahkeme Kararlarının Gerekçeli Olması	291
6.5.7. Ceza Yargısının Adil Yargılanma İlkeleri	292
6.5.7.1. Masumluk İlkesi	292
6.5.7.2. Suç İthamı Hakkında Bilgi Edinme Hakkı.....	293
6.5.7.3. Savunma Hazırlamak İçin Gerekli Zaman ve Kolaylıklara Sahip Olma Hakkı.....	293
6.5.7.4. Bir Avukat Aracılığıyla Savunma Hakkı.....	294
6.5.7.5. Tanıkların Dinlenmesi ve Sorguya Çekilmesi.....	295
6.5.7.6. Ücretsiz Tercüman Hakkı	296
6.5.7.7. Susma Hakkı.....	296
6.6. CEZALARIN YASALLIĞI	305
6.6.1. Genel Olarak	305
6.6.2. Maddedeki Ceza Kavramı ve 2'nci Fıkra Hükmü	306
6.7. ÖZEL HAYATIN VE AİLE HAYATININ KORUNMASI	310
6.7.1. Genel Olarak	310
6.7.2. Özel Yaşam.....	311
6.7.3. Aile Yaşamı.....	312
6.7.4. Konut ve Haberleşme.....	313

6.7.5. Özel ve Aile Yaşamı Hakkı Başvurularının İncelenmesi	313
6.7.5.1. Müdahalenin Varlığı.....	314
6.7.5.2. Sınırlama Nedenlerinin Mevcudiyeti.....	314
6.7.5.2.1. Kanunla öngörülmüş olma koşulu.....	314
6.7.5.2.2. Meşru amaç	314
6.7.5.2.3. Orantılılık denetimi	314
6.7.6. Aile Birleşimi Hakkı.....	314
6.7.7. Sığınmacıların Karşılaştığı Sorunlar	317
6.8. DÜŞÜNME, VİCDAN VE DİN ÖZGÜRLÜĞÜ.....	326
6.8.1. Genel Olarak.....	326
6.8.2. Din Özgürlüğü.....	326
6.9. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ	332
6.9.1. Genel Olarak.....	332
6.9.2. İfade Özgürlüğünün Kapsamı	333
6.9.2.1. Kanaat Özgürlüğü.....	333
6.9.2.2. Bilgi Özgürlüğü	334
6.9.3. İfade Özgürlüğünün Öznesi	335
6.9.4. Radyo, Televizyon ve Sinema Yayıncılığı	335
6.9.5. Basın Özgürlüğü	336
6.9.6. Devletin Pozitif Yükümlülüğü	338
6.9.7. İfade Özgürlüğün Sınırları.....	339
6.9.8. Nefret Söylemi ve İslamofobi.....	340
6.10. ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ	346
6.10.1. Genel Olarak.....	346
6.10.2. Barışçıl Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri.....	346
6.10.3. Dernek Kurma Özgürlüğü	348
6.10.4. Sendika Özgürlüğü	348
6.10.5. Siyasi Parti Kurma ve Katılma.....	349
6.11. ETKİLİ BAŞVURU HAKKI	355
6.12. AYRIMCILIĞA TABİ TUTULMAMA HAKKI	359
6.12.1. Genel Olarak.....	359
6.12.2. Sözleşmede Düzenlenen Haklar	361
6.12.3. Sözleşme Haklarının Kapsamı.....	361
6.12.4. 12 No'lu Protokol'ün 1. Maddesi.....	363

3.13. MÜLKİYET HAKKININ KORUNMASI	366
6.13.1. Genel Olarak.....	367
6.13.2. Malvarlığı Kavramı.....	367
6.13.3. İlk Fıkra	368
6.13.4. İkinci Fıkra	369
6.13.5. Mülkiyet Hakkına Müdahalenin İncelenmesi	370
6.14. EĞİTİM HAKKI	372
6.15. SERBEST SEÇİM HAKKI	378
 KAYNAKÇA	 385
 YAZARIN YAYINLANMIŞ KİTAPLARI	 389

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: İNSAN HAKLARININ SINIFLANDIRILMASI	47
Tablo 2: ANAYASA'DA İNSAN HAKLARI	48
Tablo 3: İNSAN HAKLARINA İLİŞKİN KANUNLAR	64
Tablo 4: BM İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMELERİ.....	82
Tablo 5: TÜRKİYE'NİN TARAF OLDUĞU AK İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMELERİ.....	88
Tablo 6: İNSAN HAKLARI NASIL İŞLİYOR?.....	104
Tablo 7: BİREYSEL BAŞVURU KARAR SÜRECİ	187
Tablo 8: BİREYSEL BAŞVURU YOL HARİTASI.....	188
Tablo 9: AİHM'YE BİREYSEL BAŞVURUNUN YOL HARİTASI	227
Tablo 10 : AİHM'NİN DAVA AKIŞ ŞEMASI	228
 OKUMA PARÇASI: 1 Fransa Sorbonne Hukuk Fakültesi Profesörü Diane Roman'la "Haklar Davası: Ekoloji, sosyal ilerleme ve insani haklar " adlı eseri üzerine söyleşi	 104
OKUMA PARÇASI: 2 Uluslararası hukuk insan hakları ihlalleri gerekçesiyle silahlı müdahaleye izin verir mi?.....	142